

Bereczki András

Románia népességének alakulása 1930—1992 között

A Romániában élő magyarok már az 1992. január 7-én megtartott népszámlálás előtt is aggódva kérdezték: vajon hányan vagyunk?... Hányan maradtunk? Hány magyar él még itt ezen a földön? Hányan élnek Erdélyben?

Körülnézünk, és döbbenet állapítjuk meg, hogy ismerőseink, barátaink, családtagjaink közül egyik napról a másikra mind többen és többen tűnnek el, vándorolnak ki. A legtöbben talán Magyarországra, de egyesek Németországba, mások Svédországba, vagy Kanadába, vagy ki tudja hová, a világ melyik sarkába. Ausztráliába, Dél-Afrikába, Dél-Amerikába, a világ minden szögletébe jut belőlük, habár amúgy is kevesen vagyunk.

Ma már senki számára sem titok, hogy a kivándorlás egyre nagyobb méreteket ölt, a népszaporulat ugyanakkor csökken, mind divatosabb lesz az „egyke”, és bennünket is kísért a németek példája: mind az erdélyi szász falvakban, mind a bánáti településeken jórészt már csak az idősebbek maradtak otthon: a fiatalabbak a nyomasztó életfeltételek, a vélt jövőtlenség elől menekülve a nagyobb lehetőségek, a jobb élet után futva itthagyták szülőföldjüket, kitelepültek, áttelepültek. Az évenként megjelenő statisztikai évkönyvek és az 1930 óta nyilvánosságra hozott vagy hozzáférhető adatok azonban nem adnak pontos választ arra, mikor, hányan és milyen nemzetiségűek hagyták el az országot. Csak a magunk körében, ismerőseinkkel, barátainkkal beszélgetve érzékeljük, hogy milyen sokan távoztak és távoznak el.

E jelenség nyomasztó terhe alatt megpróbáltam vallomásra bírni az évenként megjelenő statisztikai évkönyveket (Anuarul statistic) és számszerűen megvizsgálni, nyomom követni az időközben végbement népesedési változásokat. A különböző időpontokban végrehajtott népszámlálások eredményeit összehasonlítva és egybevetve az évi természetes szaporulattal, kísérletet tettem annak a megállapítására vagy legalábbis feltételezésére, hogy mennyi volt és mennyi lehet az ország lakossága időben és tájegységek szerint, és hogyan alakult a különböző nemzetiségek számaránya.

*

Románia lakosságának számszerű változásai az évenként megjelent statisztikai közlemények tükrében a következő megoszlásban jelentkeznek:

1. táblázat. Az összlakosság történeti tájegységek szerinti megoszlása

Időpont	Összlakosság	%	Moldva	%	Havasalföld	%	Erdély	%	Székelyföld	%
1930.12.29.	14 280 729	100	2 839 526	19,9	5 921 046	41,4	5 520 157	38,7	828 478	15,0
Növekedés:	1 591 895	11,1	167 537	5,9	1 208 740	20,4	215 618	3,9	49 286	5,9
1948.01.25.	15 872 624	100	3 007 063	18,9	7 129 786	44,9	5 735 775	36,2	877 764	15,3
Növekedés:	1 616 826	10,2	497 478	16,5	636 696	8,9	482 652	8,4	81 970	9,3
1956.02.21.	17 489 450	100	3 504 541	20,0	7 766 482	44,4	6 218 427	35,6	959 734	15,4
Növekedés:	1 613 713	9,2	465 326	19,2	653 259	8,4	495 128	8,0	61 114	6,4
1966.03.15.	19 103 163	100	3 969 867	20,8	8 419 741	44,1	6 713 555	35,1	1 020 848	15,2
Növekedés:	2 456 747	12,9	432 931	10,9	1 237 142	14,7	786 674	11,7	109 824	10,8
1977.01.05.	21 559 910	100	4 402 798	20,4	9 656 883	44,8	7 500 229	34,8	1 130 672	15,1
Növekedés:	1 200 539	5,6	367 656	8,3	623 168	10,6	209 715	2,8	56 855	5,0
1992.01.07.	22 760 449	100	4 770 454	21,0	10 280 051	45,1	7 709 944	33,9	1 187 527	15,4
Növekedés: 1930—1992 között	8 479 720	59,4	1 930 928	68,0	4 359 005	73,6	2 189 787	39,7	359 049	43,3
Növekedés: 1948—1992 között	6 887 825	43,4	1 763 391	58,6	3 150 265	44,2	1 974 169	34,4	309 763	35,3

(A Székelyföld adatai Erdély összlakosságához viszonyítva szerepelnek.)

A közigazgatási egységek történelmi tájegységek szerinti csoportosításánál Moldova a következő megyéket foglalja magába: Bacău, Botoșani, Iași, Neamț, Suceava, Vaslui, Vrancea. A Buzău és Tulcea között fekvő Brăila megye földrajzilag inkább Havasalföldhöz tartozik, azonban a tartományok szerinti közigazgatási beosztás szerint az egykori Galați tartomány jócskán lenyúlt déli irányba és magában foglalta a későbbi Brăila megyét is, ennek következtében a tartományok szerinti közigazgatási beosztás és később a megyék határai nem fedik teljesen egymást. A Moldova keretébe sorolt Galați tartomány ennek következtében valamivel nagyobb súlyt biztosított Moldvának a megyei beosztással szemben; a mi szempontunkból azonban ez a különbség elhanyagolható mennyiséget jelent.

Havasalföldhöz soroltunk, Olténia és Dobruzsza megyéivel együtt, összesen 16-ot, majd egy 1980-ban végzett közigazgatási átszervezés alkalmával Ilfov és Ialomița megyék területén három megyét létesítettek: Călărași, Giurgiu és Ialomița megyéket, így Havasalföld megyéinek száma eggyel több lett, 16-ról 17-re szaporodott.

Erdély területén, amely magában foglalja a Bánságot és a nyugati határmenti megyéket is, a jelenlegi közigazgatási beosztás szerint összesen 16 megye szerepel. Ezekből 3-at soroltunk a Székelyföldhöz: Kovászna, Hargita és Maros megyéket.

Meg kell még jegyeznünk, hogy az egykori Maros-Magyar Autonóm Tartomány (amely lényegében csak papíron volt autonóm) nem foglalta magába Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonokat, amelyeket Brassó tartományhoz csatoltak, és ennek következtében a Székelyföld keretében külön csoportosított három megye és az egykori Maros-Magyar Autonóm Tartomány adatai szintén csak részben fedik egymást.

Erdély megyéinek különválasztása a történelmi tájegységek szerint csoportosított többi megyétől nem jelentett semmi különösebb nehézséget, miután a Kárpátok vonulata jól elkülöníti az ország többi megyéitől, így a rá vonatkozó adatok szintén jól megkülönböztethetők a másik két tájegységre, Moldvára és Havasalföldre vonatkozóktól.

1. Az ország három történelmi és földrajzi tájegysége szerint csoportosított adatokat összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy 1930-ban Moldova lakossága 19,9 %-át, Havasalföld lakossága az ország fővárosával együtt 41,4%-át és Erdély lakossága 38,7%-át képviselte az ország összlakosságának. A Székelyföld lélekszáma akkor Erdély összlakosságának 15%-a volt.

Az 1930 és 1948 közötti időszak, vagyis 17 év alatt az ország lélekszáma 11,1%-kal, ezzel szemben Moldova lakossága 5,9%-kal, Havasalföld (Bukaresttel együtt) 20,4%-kal, Erdély lakossága viszont csupán 3,9%-kal és ennek keretében a Székelyföld lélekszáma 5,9%-kal növekedett.

Havasalföld lakosságának a többi tájegységhez viszonyított feltűnően gyors növekedése lényegében a főváros lendületes fejlődésének tulajdonítható.

2. Az ország lakossága 1948-ban a következő arányokban oszlott meg a három tájegység között: Moldova lakossága 19%, Havasalföld lakossága 45%, Erdély lakossága 36%. Ez utóbbi 2,5%-kal kevesebbet képviselt az ország összlakosságából, mint 1930-ban. A Székelyföld aránya az előbbi időszakhoz viszonyítva alig változott.

Az 1948—1956 közötti időszakban, vagyis 8 év alatt az ország összlakossága 10,2%-kal növekedett: ennek keretében Moldova lakossága 16,5%-kal, Havasalföld 9%-kal, Erdély lakossága pedig 8,4%-kal növekedett. A Székelyföld lakosságának növekedése ez idő alatt 9,3% volt.

Az 1931—1948 közötti 27 és az 1948—1956 közötti 8 év alatt szinte azonos arányban növekedett az ország összlakossága. Az évek szerinti növekedési arányok közötti

aránytalanságot elsősorban a második világháború eredményeként kell elkönyvelnünk, fő oka a háború idején elszenvedett emberveszteség és a csökkent népszaporulat lehet; ugyanakkor azonban Moldva lakossága a többi tájegységekhez viszonyított, jóval nagyobb arányú növekedése egyrészt a természetes szaporulat, másrészt különböző másféle okok következményének tulajdonítható. A statisztikai évkönyvek ritkán adnak magyarázatot az ilyen és ehhez hasonló jelenségek okaira. Feltételezhetjük, hogy az egykori Szovjetunióból áttelepültek is növelték e vidék lélekszámát.

3. Az 1956-ban végzett népszámlálás adatai szerint Moldvában élt az ország összlakosságának 20%-a, Havasalföldön 44,4%-a és Erdélyben 35,6%-a, a Székelyföldön pedig Erdély lakosságának 15,4%-a.

1957 és 1966 között, kerekén számítva 10 év alatt az ország lakossága az előbbi 10,2%-kal szemben 9,2%-kal növekedett: Moldva lakossága 13,2%-kal, Havasalföld lakossága 8,4%-kal, Erdély lakossága 8%-kal, a Székelyföld lakossága viszont csupán 6,4%-kal szaporodott.

4. 1966-ban az ország összlakosságához viszonyítva Moldva 20,8%, Havasalföld 44,1%, Erdély 35,1%. A Székelyföld pedig Erdély összlakosságán belül 15,2%-kal szerepelt.

1966 és 1977 között, közel 11 év alatt, az ország összlakossága 12,9%-kal, Moldva lakossága 10,9%-kal, Havasalföld lakossága 14,7%-kal, Erdély lakossága 11,7%-kal, és 10,8%-kal növekedett a Székelyföld.

5. 1977-ben Moldva 20,4%-át, Havasalföld 44,8%-át, Erdély 35,8%-át képviselte az ország összlakosságának. A Székelyföld lakossága ekkor 15,1 %-a volt Erdély összlakosságának.

1977 és 1992 között, vagyis kerekén 15 év alatt az előbbi periódusok növekedésével szemben az ország összlakossága csupán 5,6%-kal lett nagyobb. Moldva lakosságának növekedése 8,3%, Havasalföld lakosságáé 10,6%, Erdély lakosságáé viszont csupán 2,8% volt. A Székelyföld lakossága ellenben ez idő alatt 5%-kal növekedett, amely szinte kétszerese Erdély növekedési ütemének.

6. Az 1992. évi népszámlálás adatai szerint Románia lakossága a három tájegység között a következő arányokban oszlott meg: Moldvában élt 21%, Havasalföldön 45,1% és Erdélyben 33,9%. A Székelyföld aránya 15,4% volt; 1930-hoz viszonyítva alig változott, csupán 0,4%-kal növekedett.

7. A fentebbi táblázatból világosan kitűnik, hogy az 1930. és az 1992. évi népszámlálások között, vagyis 61 év alatt, az ország összlakossága a második világháború okozta veszteségek miatti időleges megtorpanás ellenére is 59,4%-kal növekedett. Moldva lakossága 68%-kal, Havasalföld lakossága (Bukarest gyors növekedését is számításba véve) már 73,6%-kal, Erdély lakossága viszont csupán 39,7%-kal szaporodott. A Székelyföld lakosságának növekedése az 59,4%-os országos átlaggal szemben csupán 43,3% volt.

Jelentős Románia lakosságának növekedési üteme az 1948-as lélekszámhoz viszonyítva is; 1948 és 1992 között, azaz 44 év alatt az ország összlakossága 43,3%-kal, ezen belül Moldva lakossága 58,6%-kal, Havasalföld lakossága (szinte az ország növekedési ütemének megfelelően) 44,2%-kal, Erdély lakossága 34,4%-kal, a Székelyföld lakossága pedig 35,3%-kal növekedett. A fentiekből kitűnik, hogy Erdély növekedési üteme végig alacsonyabb az országos átlagnál.

Az ország és a tájegységek lakosságának a jelzett népszámlálások közötti növekedése nem azonos a természetes szaporulat alapján számított növekedéssel. (A kettő közötti különbséget a későbbiekben fogjuk részletesebben tárgyalni.)

*

A természetes szaporulat az elhalálozások és születések közti különbség eredménye. A statisztikai évkönyvek az évi átlagot rendszerint mind az egész országra, mind az egyes megyékre vonatkozóan abszolút számokban és ezrelékben kiszámítva (1000 lakoshoz viszonyítva) is közlik.

A megyénként és évenként egymástól lényegesen eltérő természetes szaporulat alakulásának jellemzésére, a rendelkezésünkre álló statisztikai adatok alapján, igyekeztünk a legtipikusabb megyéket kiválasztani, amelyek általános képet nyújtanak az egyes tájegységek népesedésének változásaira is.

A természetes szaporulat az alább feltüntetett megyékben és években — ezrelékben kifejezve — a következőképpen alakult:

2. táblázat

Megyék:	1969	1971	1973	1975	1978	1981	1983	1984	1990
Bacău	20,2	15,2	13,5	15,6	15,7	13,1	9,0	9,8	7,7
Iasi	21,7	17,9	15,8	18,1	17,9	14,8	9,9	12,1	8,2
Argeş	13,9	11,5	10,3	12,0	9,5	7,1	3,7	7,7	5,2
Konstanca	15,5	11,0	9,1	11,8	10,3	8,8	5,6	7,7	5,2
Mehedinţi	8,6	7,0	4,6	7,5	5,2	3,0	0,0	2,0	0,6
Bukarest	7,6	2,6	1,9	4,7	4,7	3,6	0,8	2,4	0,1
Arad	2,8	0,6	−1,1	2,0	−0,2	−2,6	−4,4	−3,5	−3,1
Kolozs	11,7	8,2	7,3	8,8	7,3	5,9	2,8	3,6	1,5
Szeben	13,6	11,1	9,6	11,2	10,2	8,3	5,0	6,3	3,5
Szilágy	11,5	9,3	7,8	9,5	7,4	5,6	4,3	4,9	2,5
Harghita	13,4	11,6	10,2	11,8	10,9	8,6	5,8	6,2	3,6
Kovácsna	12,4	11,2	7,9	10,3	11,2	9,9	6,8	6,5	4,3
Maros	13,8	10,1	9,7	10,4	9,2	7,0	3,6	4,0	2,8
Országos átlag	13,2	10,0	8,4	10,4	9,4	7,0	3,9	5,2	3,0

A fenti táblázatból is kitűnik, hogy országos viszonylatban a legnagyobb volt a természetes szaporulat az észak-moldvai megyékben, ahol 7,7—21,7 ezrelék között ingadozott. Havasalföldön és Erdélyben, kivéve Arad megyét, majdnem azonos szinten változott, a Székelyföldön ezzel szemben mind az erdélyi, mind az országos átlagnál néhány ezreléssel nagyobb; Erdély déli részein, elsősorban Arad, de Temes megyében is, országos viszonylatban a legkisebb, sőt gyakran negatív volt.

Az általános irányzat szerint szinte kivétel nélkül minden megyében évről évre csökken a születések száma, és ennek egyenes következményeként a természetes szaporulat is egyre kisebb.

A tanulmányozott statisztikai évkönyvek az 1930—1940, valamint az 1946—1964 közötti időszakra vonatkozóan csak az országos átlagot közlik. A születéseket és az elhalálozásokat, valamint a kettő különbségéül a természetes szaporulatot abszolút számokban és ezrelékben kifejezve is feltüntetik. Az 1940—1946 közötti évekre vonatkozóan azonban nem közölnek semmilyen népmozgalmi adatot.

A statisztikai évkönyvekben közölt adatok szerint a természetes szaporulat a legkisebb volt 1947-ben (1,4 ezrelék), legnagyobb 1967-ben (18,1 ezrelék).

1930—1939 között 10 és 14,8 ezrelék között hullámzott, 1940-ben viszont már csak 7,1 ezrelék volt. Az erre az időszakra számított átlagos természetes szaporulat 11,5 ezrelék volt, ezzel szemben 1946 és 1948 között a 3 év átlaga csupán 5,2 ezrelék.

1948—1960 között a természetes szaporulat viszonylag egyenletesen alakult, általában 10,4 és 15,9 ezrelék között váltakozott, az erre az időszakra számított átlag 13,1 ezrelék volt. 1961 után fokozatosan csökkent, 6 és 8,8 ezrelék között ingadozott, az 1960 és 1966 közötti 6 év átlaga csupán 7 ezrelék, 1967-ben viszont minden bizonnyal a közben megjelent központi intézkedések eredményeként egyik évről a másikra hirtelen 18,1 ezrelékre ugrott, több mint a kétszeresére növekedett, utána azonban egészen napjainkig ismét fokozatosan csökkenő irányzatot mutatott, 1967—1977 között már csak 5,8 ezrelék volt.

Az 1965-ben megjelent statisztikai évkönyv az 1964-re vonatkozó 7,1 ezrelékes országos átlagszaporulatot az akkori közigazgatási beosztásnak megfelelően tartományokra lebontva is közli. Eszerint a legnagyobb volt az évi természetes szaporulat Iași tartományban (13,5 ezrelék), a legkisebb Bánát tartományban (mínusz 0,6 ezrelék). A többi tartományok adatai alapján kialakítható összkép szinte azonos azzal, amit a 2. táblázatban közöltek alapján kialakíthattunk magunknak.

A természetes szaporulat csökkenő irányzatára vonatkozóan megemlítjük, hogy az Országos Statisztikai Bizottság közlése szerint 1992 első felében, az előző év azonos időszakához viszonyítva, a születések arányszáma 12,1 ezrelékről 11,9 ezrelékre esett, ugyanakkor az elhalálozásoké 11,9 ezrelékről 12,5-re növekedett: a kettő különbségként a természetes szaporulat 1991 első félévének 0,9 ezrelékes növekedésével szemben 1992 első felében mínusz 0,6 ezrelékre csökkent, első alkalommal országos viszonylatban. A háborús évektől eltekintve, 1930 és 1991 között, egyes megyéket kivéve, Romániában minden évben pozitív volt a természetes szaporulat, elsősorban ennek tulajdonítható az ország lakosságának jelentős számbeli növekedése.

*

Második lépésként — a hozzáférhető statisztikai adatok tükrében — vizsgáljuk meg Románia lakosságának nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlását.

3. táblázat. Anyanyelv és nemzetiség szerinti megoszlás

	1930	%	1956	%	%	1977	%	%	1992	%	%
Összlakosság	14 280 729	100	17 489 450	100	22,5	21 559 910	100	23,3	22 760 449	100	5,6
Román											
anyanyelvű:	11 360 137	79,5	15 080 686	86,2	32,8	19 182 856	89,0	27,2	—	—	—
nemzetiségű:	11 118 170	77,8	14 996 114	85,7	34,9	18 999 565	88,1	26,7	20 352 980	89,4	7,1
Magyar											
anyanyelvű:	1 552 563	10,9	1 653 700	9,5	6,5	1 720 630	7,9	4,0	—	—	—
nemzetiségű:	1 423 459	10,0	1,587 675	9,1	11,5	1 713 928	7,9	8,0	1 620 199	7,1	-5,5
Német											
anyanyelvű:	636 144	4,5	395 374	2,3	-37,8	346 871	1,6	-12,3	—	—	—
nemzetiségű:	633 488	4,4	384 708	2,2	-39,3	359 109	-1,7	-6,7	119 436	0,6	-66,7
Zsidó											
jiddis nyelvű:	259 812	1,8	34 337	0,2	-86,8	3 429	X	-90,0	—	—	—
nemzetiségű:	451 892	3,2	146 264	0,8	-67,6	24 667	0,1	-83,1	9 107	X	-63,1
Cigány											
anyanyelvű:	89 989	0,6	66 882	0,4	-25,6	77 373	0,4	15,6	—	—	—
nemzetiségű:	242 656	1,7	104 216	0,6	-57,0	227 398	1,1	118,2	409 723	1,8	80,2
Egyéb											
anyanyelvű:	382 084	2,7	258 471	1,4	-32,4	228 751	1,1	-11,5	—	—	—
nemzetiségű:	411 064	2,9	270 473	1,6	-34,2	235 243	1,1	-13,0	249 004	1,1	5,9

Mielőtt a fenti táblázat adatainak elemzésébe kezdenénk, néhány megjegyzést kell tennünk. Az 1956. évi népszámlálásnak a sajtóban közölt, valamint később a statisztikai évkönyvben megjelent adatai között némi különbség van. Így pl. az Igazság 1956. november 24-i számában közölt adatok szerint Romániában a népszámlálás időpontjában 15 001 190 román nemzetiségű lakos élt, az 1956-ban megjelent statisztikai évkönyv (74—75. 1.) adatai szerint 14 996 114. Hasonló kisebb eltérések találhatók az ország összlakosságára és a kisebbségek létszámára, valamint az anyanyelvre vonatkozó adatok között is. Az 1977. évi népszámlálás adatai hasonlóképpen kisebb-nagyobb eltéréssel szerepelnek az 1977. január 15-én megjelent sajtóközleményekben, az 1990-ben és 1991-ben megjelent statisztikai évkönyvekben (64—65, illetve 58—59. 1.), valamint az 1992-ben végzett népszámlálás előzetes adatait közlő kiadványban (5—6. 1.).

A 3. táblázatban 1930-ra és 1956-ra vonatkozóan az 1965-ben megjelent statisztikai évkönyvben, 1977-re és 1992-re vonatkozóan az 1992-ben megjelent kiadványban közölt adatok szerepelnek.

Az 1990-ben és 1991-ben megjelent statisztikai évkönyvek (a fentebb jelzett oldalakon) tartalmazzák — az 1977. évi népszámlálás adatai alapján — az ország lakosságának nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlását is. Az erre vonatkozó adatokat a 3. táblázatban szintén közöljük.

Az 1977. évi népszámlálás külön feltünteteti az arománok (644) és macedorománok (1179) lélekszámát. A magyarok mellett a székelyek (1064), a németek esetében a szászok (5930) és svábok (4358) lélekszámát. A 3. táblázatban mindezeket a románok, magyarok, illetve németek létszámába foglalva szerepeltetjük.

Az 1992-ben végzett népszámlálás előzetes eredményeit közlő kiadvány megjegyzi, hogy miután mindenki szabadon, saját belátása szerint jelentette be nemzetiségét, vallását, a románok létszáma a fentiekhez hasonlóan magába foglalja az arománokat (21 009) és macedorománokat (6999) is. Mi a magyarok létszámában szerepeltetjük azokat is, akiket székely nemzetiségűnek nyilvánítottak (831). A németek létszáma hasonlóképpen tartalmazza a szászokat (1843) és svábokat (6292) is.

Az „egyéb nemzetiség”-ként feltüntetett csoport (összesen 8420 személy) magába foglalja azokat is, akik „csángónak” vallották magukat (2165 személy).

Az 1930-ban, 1956-ban és 1977-ben végzett népszámlálások külön tüntetik fel az egyes népcsoportok anyanyelv és nemzetiség szerinti adatait is.

1930-ban 241 967 nem román nemzetiségű személynek volt román az anyanyelve, 1956-ban csupán 84 572 lakosnak: 1977-ben viszont ismét növekedett a számuk, és összesen 183 291-en voltak.

A magyar anyanyelvűek lélekszáma a magyar nemzetiségűekénél közel 130 ezer (pontosan 129 110) személlyel több 1930-ban. Ezek többségükben minden valószínűség szerint az erdélyi zsidók soraiból kerültek ki, akiknek kultúrája és anyanyelve annak idején magyar volt. Az anyanyelv és nemzetiség szerinti különbség 1956-ban 46 095 személyre vonatkozott, 1977-re 6702-re csökkent. Hasonlóképpen különbség mutatkozik a német anyanyelvűek és német nemzetiségűek között. 1977-ben viszont már 12 238 más anyanyelvű lakos nyilvánítja magát németnek.

A zsidók esetében lényegesen kevesebb a jiddis anyanyelvű, mint a zsidó nemzetiségű: 1930-ban közel 200 ezerrel (pontosan 192 080-nal), 1956-ban 111 927-tel, 1977-ben 21 238-cal voltak kevesebben a jiddis anyanyelvűek, mint a magukat zsidóknak valló lakosok.

A cigányok soraiban hasonlóan jóval kevesebb a cigány anyanyelvű, mint a cigány nemzetiségű: 1930-ban kereken 153 000 cigánynak, 1956-ban 37 000-nek és 1977-ben 150 000-nek volt más az anyanyelve, mint a nemzetisége.

Az egyéb anyanyelvűek és nemzetiségűek csoportjában mindhárom népszámlálási évben kevesebb az előbbieket létszáma, az eltérés azonban jóval mérsékeltebb, mint az előbbi két csoportnál.

Az 1992-ben végrehajtott népszámlálás eddig közölt adatai nem különítik el a lakosságot anyanyelv és nemzetiség szerint.

A 3. táblázat tartalmazza minden egyes népcsoportnak a lakosság összlétszámához viszonyított arányszámát, valamint a népszámlálások közötti időszakokban a megelőző népszámlálás eredményeihez viszonyítva a növekedés pozitív vagy negatív százalékát.

A románok részaránya 1930-ban az összlakosság lélekszámának kereken 78%-a volt, 1992-re viszont már 89%-ra növekedett.

A magyar nemzetiségűek összlétszáma 1950-ben 1 423 459, kereken számítva 1 millió 500 ezer, 1956-ban 11,5%-kal több, azaz majdnem 1 millió 600 ezer volt, ez 1977-ig 8%-kal nőtt, és néhány ezerrel meghaladta az 1 millió 700 ezret. A 10% körül mozgó növekedés után azonban 1992-ben már 93 725-tel, azaz 5,5%-kal kevesebbet tart nyilván a népszámlálás. A közölt adatok szerint ugyanis 1992. január 7-én 1 620 199 magyar élt Romániában. Részarányuk 1930-ban az ország összlakosságához viszonyítva még 10%, 1956-ban 9,1%, 1977-ben már 7,9% volt, és 1992-ben csupán 7,1%, vagyis állandóan csökkent.

A Romániában élő németek lélekszáma az 1930-ban végrehajtott népszámlálás adatai szerint kereken 634 ezer volt. Egyesek szerint az 1918 utáni 12 év alatt 23,3%-kal, közel 120 ezerrel gyarapodott a lélekszámuk, 1956-ban viszont már 39%-kal apadt, 1992-ben már csak 111 ezren voltak, azaz 15 év alatt 66,7%-kal fogyott a létszámuk. E szembetűnő csökkenés elsődleges okát ismerjük: a Romániában, főképp Erdélyben és Bánságban élők túlnyomó többsége az utóbbi évtizedekben, de főleg 1977 és 1992 között, kivándorolt Németországba. Az egykori jómódú, virágzó német falvakban nagyrészt csak az idősebbek maradtak, a fiatalabbak szinte mind egy szálra elhagyták egykori szülőföldjüket és azt a több évszázados sajátos kultúrát, amelyet ezen a földön teremtettek ittlétük hosszú éveit alatt.

1930 és 1956 között a németek lélekszáma közel negyedmillióval, pontosan 248 780 lélekkel apadt, az 1956 és 1977 közötti különbség 25 976 személy. Zéró szaporulatot feltételezve, kereken számítva, kb. 26 ezer a kivándoroltak száma, abban az esetben viszont, ha csupán 2 ezrelékes természetes szaporulatot tételezünk fel, 20 év alatt 15—16 ezerrel kellett volna növekednie a német lakosságnak is, el kellett volna érnie a 400 000-et. E feltételezés mellett 40—42 ezer lenne a kivándoroltak összlélekszáma.

1977—1992 között, ha 18 év alatt zéró volt a természetes szaporulat, kereken 240 000-en vándoroltak ki, ha ugyancsak 2 ezrelékes természetes szaporulatot tételezünk fel, az 1977-es lélekszámnak 360 ezerhez viszonyítva mintegy 15—16 ezerrel kellett volna növekednie, és ebben az esetben 255 ezer körül lenne a kivándoroltak összlélekszáma.

Románia területén a német lakosság évszázadok óta két nagyobb és több kisebb tömbben élt. A történelmi Erdélyben Brassó, Nagyszeben, Segesvár, Medgyes és Beszterce környékén laktak és laknak ma is az egykori szászok töredékei. A Bánátban főleg Arad és Temes megyében telepedett le a svábok nagyobb és Szatmár megyében egyik kisebb csoportja.

Az erdélyi szászok az akkori Németország különböző vidékeiről telepedtek be a 12., 13. században; történelmük napjainkig közel 900 éves.¹

A bánági svábok jóval később vándoroltak be.² A 17. század vége felé Magyarország teljes egészében felszabadult a török uralom alól. Szavoyai Jenő csapatai 1716. október 13-án foglalták vissza a törököktől Temesvárt. A török uralom alól visszahódított területekre, amelyek kezdetben nagyon gyéren lakottak voltak, a német birodalom széles övezeteiből toborozták a bevándorlókat. Még az akkori időknek megfelelően is alacsony volt e területek népességének lélekszáma. Megbízható adatok hiányában, a különböző becslések szerint 25—300 000 között ingadozhatott, a népsűrűség nem lehetett nagyobb, mint 10—11 lakos km²-ként.

A Bánát betelepítésének három időszakát különböztetik meg: az első kezdődött 1718-ban, és 1737—39-ig tartott. A második Mária Terézia uralkodásának idejére esik (1740—1780), kezdődött 1740-ben és befejeződött 1778-ban, amikor ezeket a területeket visszacsatolták Magyarországhoz. A harmadik időszak II. József (1780—1790) uralkodásának rövid idejét öleli fel.

Az első időszakban sok román és szerbet is telepítettek ezekre a területekre. Az akkori intézkedések fő célkitűzése rendszerint a gazdaság mindenáron történő fellendítése, a földművelés, állattenyésztés, bortermés növelése, a bányászat kifejlesztése volt.

Eredetük szerint a „svábok” nem voltak svábok. A bevándorlók többsége a Rajna bal parti vidékeiről származott, mivel azonban a 18. században egyes telepések Sváb-Württembergből vándoroltak be, a környező népek mindnyájukat sváboknak nevezték, éppúgy, mint ahogy a középkorban a különböző vidékekről Erdélyben letelepedett németeket egyetemlegesen szászoknak nevezték, habár eredetük szerint ők sem voltak azok, idővel mindkét nép maga is átvette az elnevezést.³

Néhány évvel a bánági svábok betelepítése előtt gróf Károlyi Sándor, ugyanaz, aki belátva a kuruc ügy reménytelenségét, 1711-ben megkötötte a szatmári békét, azokra a Szamos környéki területekre, amelyek a török és kuruc háborúk idején, valamint a természeti csapások következtében elnéptelenedtek, svábokat telepített be. Károlyi példáját a vidék többi nagyurai is követték.

A szászok, svábok egyöntetűen németeknek vallják magukat, még akkor is, ha otthon a családban a vidékre vagy a falvakra jellemző, egymástól eltérő nyelvjárásokat beszélnek és az iskolában a német nyelvet szinte mint idegen nyelvet kell megtanulniok. A statisztikai felmérések, a népszámlálások alkalmával használt „székely”, „sváb”, „szász” elnevezés nem jelöl különálló népet vagy nemzetet, így használata is céltalannak bizonyult.

A 3. táblázatban feltüntetett zsidók létszáma is, az 1930. és 1956. évi népszámlálások adatai szerint, 26 évnyi időközben, a németekhez hasonlóan, több mint a felével, kerekén 300 ezerrel, azaz 67%-kal lett kevesebb. A hiányzók közül sokan eltűntek a második világháború véres kódében, mások a háború befejezése után, rövid idő múlva kivándoroltak, a legtöbben az akkori Palesztinába. Létszámuk 1930-ban még 451 ezer volt, 1956-ban viszont a népszámlálás adatai szerint — kerekén számítva — már csak 150 ezren éltek Romániában: 1977-ben a népszámlálás idején alig voltak 26 ezren, több mint 120 ezren kivándoroltak Izraelbe, vagy sokan közülük a világ békésebb tájaira. A zsidók tömeges kivándorlása 1958-ban történt, amikor a természetes szaporulatot is figyelembe véve 113 989 fővel csökkent az ország lakossága.

¹ *Geschichte der Deutschen auf dem Gebiete Rumäniens*. Kriterion Verlag, Bukarest 1979. 22—26.

² *I.m.* 277—316.

³ *I.m.* 306

A cigányok, vagy ahogy magukat nevezik, romák létszáma a különböző években végzett népszámlálások szerint igen változó képet mutat: 1930—1956 között 57%-kal csökkent; 1956—1977 között közel kétszeresére, 118%-kal nőtt; 1977—1992 között ismét majdnem 180 ezerrel, 80%-kal gyarapodott.

A cigányság szétszórtan él az egész világon. Őseik állítólag az egyik Indiában élő alacsonyabb kasztból származnak, és szülőföldjüket i.sz. 1000 körül hagyták el. Az ókori Perzsián, Kis-Ázsián át vándorolva 1300 körül értek Európába, 1500 körül már feltűntek Angliában is. Nyelvük a szanszkrittal rokon. Vándorlásaik folyamán több idegen szót vettek át, így nyomon lehet követni az útvonalat és azonosítani a népeket, akikkel vagy akik földjén együtt éltek, és akiknek nyelvéből (perzsa, török stb.) jó néhány szót kölcsönöztek. Napjainkban is a cigányul beszélők sok fogalmat, kifejezést kölcsönöznek azoknak a népeknek a nyelvéből, akik között élnek. Az 1930. és 1955. évi népszámlálás adatai szerint közel 63%, illetve 36% nem beszélt közülük cigányul, amely különben egyes országok és tájegységek szerint több nyelvjárássra tagolódik.

A cigányok társadalmi helyzete minden országban sajátos. A legtöbben szinte kiközösítve, a legalacsonyabb társadalmi osztályokhoz tartoznak, és sok helyen alacsonyabb rendűnek tekintik őket, még akkor is, ha a családjuk körében ugyanazt a nyelvet beszélik, mint a szomszédaik. Sokan közülük ma is vándor, nomád életet élnek, és az elmúlt időkre emlékeztetve, sátrakban laknak.

A különböző országokban különböző néven nevezik őket, amely sok esetben utal az országra is, ahonnan a közfelfogás szerint származnak. A román, magyar, német nyelvben cigány néven szerepelnek, amely egyben némi lekicsinylést is jelent. Ez az elnevezés valószínű, hogy a török nyelvől kölcsönzött szó. A franciák Bohémien-nek vagy gitannak nevezik őket, mindkettő utal az eredetükre. Bohémia a középkorban a cseh területek egy része volt. Az angol nyelvben gipsy a nevük, a név tulajdonképpen az „egyiptomi” (egyiptomi) származékszava.

Jellemző, hogy a legtöbben, akik a cigányság lenézett kategóriájából társadalmilag kiemelkedtek, igyekeznek származásukat eltitkolni, és többé már nem tartják magukat cigánynak, de rajtuk kívül is igen sokan a népszámlálások alkalmával vagy máskor tett nyilatkozataikban hasonlóképpen nem tüntetik fel magukat cigánynak. A népszámlálási összeírásokban ezért valóságos lélekszámuk jóval kevesebb, emiatt a közölt adatok szerinti szeszélyes ingadozást csupán a természetes szaporulat alapján nem lehet megmagyarázni. Az 1930 és 1957 közötti időszakban a népszámlálás adatai szerint több mint 100 ezerrel fogyott a lélekszámuk, amihez bizonyára a háborús események is hozzájárultak.

Egyes vélemények szerint jelenleg Romániában kb. kettő, kettő és fél millió cigány élhet, és biológiaiilag igen erős, szapora nép, ez részben indokolhatja létszámuk 1957 utáni szinte robbanásszerű növekedését. A családonkénti sok gyermeket sok szociológus végtelen szegénységüknek tulajdonítja. Jellemző, hogy a jómódú cigányok igyekeznek környezetükhöz alkalmazkodni, és családjukban már jóval kevesebb a gyermek.

Az 1977-ben és 1992-ben végzett népszámlálás adatai szerint a cigányság tájegységek szerint az alább feltüntetett arányokban oszlott meg:

Összlétszám:	Moldva	%	Havasalföld	%	Bukarest	%	Erdély	%	Székelyföld	%
1977: 227 398	18 090	8,0	72 284	31,8	13 996	6,1	123 028	54,1	28 769	23,4
1992: 409 723	39 499	9,6	131 569	32,1	33 193	8,1	205 462	50,	41 251	20,0

A fenti adatok szerint mindkét népszámlálás időpontjában a cigányok túlnyomó többsége, 54%-a, illetve 50%-a Erdélyben élt, és az Erdélyben élők közül is az összlakossághoz viszonyítva aránytalanul sok a Székelyföldön, 26%, illetve 20%.

A 3. táblázatban a népszámlálások adatai alapján a különböző kisebb számban szereplő népeket összesítve az „egyéb” kategóriában tüntettük fel. Lélekszámuk 1977-ig állandóan fogyott. Az 1930-ban végzett népszámlálás adatait az 1956-ban végzetthez viszonyítva, az eltelt időszakban az „egyéb” anyanyelvűek száma 32%-kal, az „egyéb” nemzetiségűeké 34%-kal lett kevesebb, 1956 és 1977 között ismét csökkent a lélekszámuk, 11,5%, illetve 13%-kal; 1992-ig viszont 5,9%-kal növekedett.

Az alábbi táblázatban a különböző kisebb nemzetiségek lélekszámának alakulását, növekedését vagy csökkenését, a feltüntetett években végzett népszámlálások adatainak alapján, külön részletezve és százalékban feltüntetve is közöljük.

4. táblázat

Nemzetiség:	1930	1956	%	1977	%	1992	%
1 ukrán, rutén, hucul	45 875	60 479	31,8	55 510	—8,2	66 833	20,4
2 szerb és horvát	50 310	46 517	—7,4	34 429	—9,8	29 080	—15,5
3 orosz-lipován	50 725	38 731	—23,6	32 696	—15,5	38 688	18,3
4 szlovák	50 772	23 331	—54,1	21 286	—8,6	20 672	—2,9
5 török	26 080	14 329	—45,1	23 422	63,8	29 533	26,2
6 tatár	15 580	20 469	31,8	23 369	14	24 649	5,3
7 bolgár	66 348	12 040	—81,8	10 372	—13,6	9 935	—4,5
8 cseh	—	11 821	—	7 683	—34,9	5 800	—23,7
9 lengyel	—	—	—	4 641	—	4 247	—7,7
10 görög	—	—	—	6 262	—	3 897	—38,1
11 örmény	—	—	—	2 342	—	2 023	—12
12 egyéb	105 374	42 756	—59,4	5 279	—87,6	8 420	58,2
13 nem nyilatkozott	—	—	—	452	—	1 047	162
14 Összesen	414 064	270 473	—34,2	235 243	—13	249 004	5,9

Az 1977. és 1992. évi népszámlálások adatai szerint, amelyeket az 1992-ben végzett népszámlálásról kiadott közlemény tartalmaz, a fentebb felsorolt nemzetiségek nagyrészt szétszórtan élnek az ország különböző megyéiben.

A 4. táblázat adatai szerint az ukrán-rutén-hucul lakosság lélekszáma 1930 és 1956 között nagyobb arányban növekedett, mint az ország összlakossága, szinte azonos ütemben szaporodtak a román lakossággal, 1956 és 1977 között azonban, miközben az ország lakossága 23%-kal növekedett, lélekszámuk már 8,2%-kal apadt; 1977 és 1992 között lélekszámuk ismét növekedett az ország összlakosságának 5,6%-os növekedési ütemével szemben, 1992-ben 20,4%-kal, azaz 4323-mal voltak többen, mint 1977-ben. Krassó-Szörény, Temes, Máramaros, Suceava és Tulcea megyékben élnek nagyobb csoportokban. A máramarosi rutének lényegében a kárpátaljai tömb nyúlványa.

A szerbek, valamint a horvátok a Bánátban, elsősorban Arad és Temes megyékben vannak jelen nagyobb tömegben, de sokan élnek közülük Krassó-Szörény, sőt az olténiai Mehedinți megyében is. Lélekszámuk állandóan fogy, 1992-ben már csak 29 ezer szerb és 4 ezer horvát volt az 1930-as 50 ezerrel szemben.

Az orosz-lipován csoport lélekszáma hasonlóképpen csökkenő irányzatot mutat. 1977 és 1992 között azonban 18%-kal növekedett. Sokan közülük Brăila és Konstanca megyében, a lipovánok a Duna-delta vidékein élnek nagyobb csoportban, jelen vannak azonban (főleg oroszok) Iași megyében is, ahol az 1977. évi népszámlálás adatai szerint lélekszámuk 718 volt. 1992-re viszont ez a szám már a háromszorosára növekedett, és a népszámlálás 2778 személyt tüntet fel.

A szlovákok Arad, Bihar, Szilágy és Temes megyében vannak jelen nagyobb csoportokban. Szilágy megyébe még a múlt század második felében a báró Bánffy család telepítette őket a mai Szlovákia területéről a Rézhegység lakható pontjaira, ahol a család Nagyaluban élő ága annak idején kiterjedt erdőterületeket birtokolt. Számuk állandóan csökkent, 1930-ban még közel 51 ezren éltek Romániában, 1992-ben már csupán 20 672-en, sokan közülük visszatelepültek Szlovákiába.

A törökök lélekszáma, akiknek nagy része Dobrudzsában él, ingadozó, 1930 és 1956 között 45,1%-kal csökken, utána ismét növekszik, és 1992-ben 1977-hez viszonyítva már 26%-kal több.

A népszámlálások adatai szerint állandóan és elég jelentős arányban növekszik a Romániában élő tatárok lélekszáma. Nagy részük a törökökhöz hasonlóan Dobrudzsában él zárt közösségben, és 1930—1992 között 15 ezerről 25 ezerre szaporodtak.

Az ország egész területén szétszórtan élő többi kisebb nemzetiség lélekszáma állandóan fogy. A bolgárok lélekszáma 66 ezerről 1992-ig 10 ezerre apadt. Nagyobb tömbben ma Arad megyében élnek. Nagy részük 1940 után, a két ország: Románia és Bulgária közötti egyezmény alapján elsősorban Dobrudza területéről áttelepült Bulgáriába.

A csehek nagyobb csoportja Arad, Temes, Krassó-Szörény és Hunyad megyében él, őseiket mint bányász szakmunkásokat telepítették be annak idején ezekre a területekre.

A lengyelek közül sokan Hunyad, de a legtöbben az észak-moldvai Suceava megyében élnek.

A görögök Bacău, Bihar és Hunyad megyében élnek nagyobb, Brăila, Galați, Konstanca és Tulcea megyében kisebb csoportokban.

Az örmények közül a legtöbben Bukarestben és Konstancán élnek. Ez utóbbi három népcsoportot csak az 1977. és 1992. évi népszámlálás tartja külön nyilván. Az előbbi népszámlálások alkalmával valószínű, hogy az „egyéb nemzetiségűek” csoportjába sorolták őket.

*

Románia lakosságának nemzetiség szerinti megoszlását vizsgálva, nézzük meg közelebbről a románok, magyarok és németek számbeli megoszlását a három történelmi tájegység szerint, ugyancsak az 1956, 1977 és 1992-ben végzett népszámlálások adatai alapján. Előre kell bocsátanunk, hogy az 1930-ban végrehajtott népszámlálás nemzetiségekre vonatkozó adatait a rendelkezésünkre álló statisztikai évkönyvek a jelenlegi közigazgatási egységek szerint taglalva nem tartalmazzák, következésképpen összehasonlítási alapként nem használhattuk fel.

Meg kell még említenünk továbbá, hogy az 1956-ban végrehajtott népszámlálás nemzetiségekre vonatkozó adatai csupán az egykori tartományokra lebontva álltak rendelkezésünkre. Az akkori Galați tartomány viszont a későbbi Brăila megyét is magába foglalta, amely inkább Havasalföld keretébe illeszkedik, emiatt a lakosság megoszlása 1956-ban Moldva és Havasalföld között nem azonos az 1. táblázatban szereplővel. Az eltérés okai a tartományok és megyék szerinti közigazgatási beosztás közötti különbségek. Az egyes megyék határai, amint erre már rámutattunk, nem azonosak a volt tartományok határaitól. Hasonlóképpen kisebb eltérés van a két táblázat adatai között Erdély lakosságát illetően is.

A Havasalföldre vonatkozó számsorok magukba foglalják ebben a táblázatban is Bukarest népességét, az Erdélyre vonatkozó adatok pedig tartalmazzák a Székelyföld lélekszámát is.

A Székelyföld 1956-ban a Maros-Magyar Autonóm Tartomány adatait foglalja magába. Az 1992. évi népszámlálás három megye: Hargita, Kovászna és Maros lélekszámát összesíti. A tartomány és a három megye határai ez esetben sem fedik pontosan egymást, területük is különbözik. A tartományok szerinti közigazgatási beosztás esetében Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok Brassó tartományhoz tartoztak, a megye szerinti beosztás esetében viszont mindkettő Kovászna megye része. Ezzel szemben a jelenlegi Maros megye nem foglalja magába a volt tartomány nyugati és délnyugati sávját, amelyet a szomszédos megyékhez csatoltak. Minden ilyen szerű eltérés ellenére, amint látni fogjuk, a Székelyföld 1956-ra, valamint 1977-re és 1992-re vonatkozó adatai meglepően egységes képet mutatnak.

5. táblázat. A románok, magyarok, németek tájegységek szerinti megoszlása

	Összlakosság	%	Moldva	%	Havasalföld	%	Erdély	%	Székelyföld	%
1956	17 489 450	100	3 779 168	100	7 477 970	100	6 232 312	100	767 650	100
Összlakosság										
Román	14 996 114	85,7	3 659 263	96,8	7 285 248	97,4	4 051 603	65,0	267 378	34,8
Magyar	1 587 675	9,1	12 894	0,3	16 150	0,2	1 558 631	25,0	473 164	61,6
Német	384 708	2,2	6 079	0,2	10 374	0,1	368 255	5,9	9 008	1,2
Egyéb	520 953	3,0	100 932	2,7	166 198	—2,3	253 823	4,1	18 100	2,4
1977										
Összlakosság	21 559 910	100	4 402 798	100	9 656 883	100	7 500 229	100	1 130 672	100
Román	18 999 565	88,1	4 350 599	98,8	9 445 120	97,8	5 203 846	69,4	380 947	33,7
Magyar	1 713 928	7,9	6 683	0,2	16 197	0,2	1 691 048	22,6	701 958	62,1
Német	359 109	1,7	3 048	—	8 165	0,1	347 896	4,6	19 364	1,7
Egyéb	487 308	2,3	42 468	1,0	187 401	1,9	257 439	3,4	28 403	2,5
1992										
Összlakosság	22 760 449	100	4 770 454	100	10 280 051	100	7 709 944	100	1 187 527	100
román	20 352 980	89,74	4 694 409	98,4	9 987 337	97,2	5 671 234	73,6	419 963	35,3
Magyar	1 620 199	7,1	6 747	0,2	14 514	0,1	1 598 938	20,7	720 326	60,7
Német	119 436	0,5	3 314	—	7 189	0,1	108 933	1,4	5 022	0,4
Egyéb	667 834	2,7	65 984	1,4	271 011	2,6	330 839	4,3	42 216	3,6

A fenti táblázat Románia lakosságának a három tájegység közötti nemzetiség szerinti megoszlását és annak változását szemlélteti. A három népszámlálás közötti időszakban a román lakosságnak az ország összlakosságához viszonyított arányszáma egyre növekvő irányzatot mutat: amíg 1956-ban 85,7%, 1977-ben 88,1%, 1992-ben már 89,4%. Jelentéktelen mértékben csökken az arányszám mind Moldva, mind Havasalföld esetében 1977 és 1992 között: 98,8%-ról 98,4%-ra Moldvában, 97,8%-ról 97,1 %-ra Havasalföldön. A módosulás legfőbb oka az „egyéb nemzetiségek”, mindenekelőtt a cigányok arányszámának ugrásszerű növekedése.

A magyarok és a németek összlakosságához viszonyított arányszáma mind a három népszámlálás adatai szerint fokozatosan csökken. Az 1956-ban végzett népszámlálás adatai alapján a magyaroknak az ország összlakosságához viszonyított arányszáma 9,1%, 1977-ben már csak 7,9% és 1992-ben csupán 7,1 %. A németek lélekszáma és arányszáma ennél jelentősebb fogyatkozást jelez: 1956-ban az összlakossághoz viszonyítva még 2,2%, 1992-ben már csak 0,5%.

Erdély viszonylatában még szembetűnőbben módosultak az arányszámok. Az itt élő magyarok 1956-ban az összlakosságnak még 25%-át, 1977-ben már csak 22,6%-át, 1992-ben csupán 20,7 %-át képviselték. A németek arányszáma az 1956 és 1977 közötti években 5,9%-ról 4,6%-ra csökkent, 1992-ben viszont már alig 1,4% volt.

A Székelyföldön is hasonlóképpen negatív arányban módosult a magyarság arányszáma: az 1956. évi 61,6%-ról 1992-re 60,7%-ra esett vissza, a románok arányszáma viszont 34,8-ról 35,3 %-ra növekedett.

Erdély összlakossága 1956 és 1992 között közel másfél millióval, azaz 23,7%-kal, a magyaroké viszont csupán (40 307 személy) 2,6%-kal lett nagyobb. A németek pedig (259 322 személlyel) 70,4%-kal lettek kevesebben az 1956 és 1992 közötti időszakban.

A következőkben vizsgáljuk meg, hogy az 5. táblázatban szereplő három nemzet számbeli növekedése, illetve apadása, valamint az összlakossághoz viszonyított arányszáma hogyan alakult Erdély egyes megyéiben az 1977. és 1992. évi népszámlálás adatainak tükrében.

6. táblázat

Megyék:		Összlakosság	Román	%	Magyar	%	Német	%
Arad:	1977	512 020	375 486	73,3	74 098	14,5	39 702	7,7
	1992	487 370	392 195	80,5	60 908	12,5	9 380	1,9
	Változás %-ban:	-4,8	4,5		-17,8		-76,4	
Brassó:	1977	582 863	457 570	78,5	72 956	12,5	38 623	6,7
	1992	642 513	551 874	87,5	63 260	9,8	10 338	1,8
	Változás %-ban:	10,2	22,2		-13,3		-73,2	
Fehér:	1977	409 634	360 704	88,1	27 196	6,6	12 321	0,6
	1992	414 227	373 482	90,2	24 843	6,0	3 179	0,8
	Változás %-ban:	1,1	3,5		-8,7		-74,6	
Hunyad:	1977	514 436	464 949	90,2	38 340	7,5	5 406	1,1
	1992	547 993	503 343	91,9	33 671	6,1	3 614	0,7
	Változás %-ban:	6,5	8,3		-12,2		-33,1	
Krassó-Szörény:	1977	385 577	323 095	83,8	9 238	2,4	21 676	5,6
	1992	375 794	325 035	86,5	8 107	2,2	11 819	3,1
	Változás %-ban:	-2,5	0,6		-12,2		-45,5	
Szeben:	1977	481 645	349 718	72,6	21 881	4,5	96 401	20,0
	1992	452 820	397 543	87,8	19 168	4,2	16 877	3,7
	Változás %-ban:	-6	13,7		-11		-82,5	
Temes:	1977	696 884	472 912	67,8	77 525	11,2	98 296	14,1
	1992	700 292	560 139	80,0	63 345	9,1	26 890	3,8
	Változás %-ban:	0,5	18,4		-18,2		-73,2	
Bihar:	1977	633 094	409 770	64,7	199 115	31,5	1417	0,2
	1992	634 093	419 137	66,1	180 681	28,5	1 715	0,3
	Változás %-ban:	0,2	2,3		-9,5		21,0	
Beszterce:	1977	286 628	259 752	90,6	21 487	7,5	2 860	1,0
	1992	327 238	255 884	90,4	21 173	6,5	959	0,3
	Változás %-ban:	14,2	13,9		-1,5		-66,5	
Kolozs:	1977	715 507	532 543	74,4	171 431	24,0	1 818	0,3
	1992	735 077	570 676	77,6	145 405	19,8	1 386	0,2
	Változás %-ban:	2,8	7,2		-15,2		-23,6	
Máramaros:	1977	492 860	394 350	80,0	58 668	11,9	3 495	0,7
	1992	538 534	436 281	81,0	54 788	10,2	3 368	0,6
	Változás %-ban:	9,3	10,6		-6,6		-3,6	
Szatmár:	1977	393 840	227 630	57,8	152 738	38,8	6 395	1,6
	1992	400 158	233 508	58,4	140 112	35,0	14 259	3,6
	Változás %-ban:	1,6	2,6		-7,3		123,0	
Szilágy:	1977	264 569	194 420	73,5	64 017	24,2	122	—
	1992	266 308	192 164	72,2	63 150	23,7	148	0,1
	Változás %-ban:	0,6	-1,2		-1,3		21,3	
Hargita:	1977	326 310	44 794	13,7	277 587	85,1	281	0,1
	1992	347 637	48 812	14,0	294 269	84,6	198	0,1
	Változás %-ban:	6,5	9,0		6,0		-29,5	
Kovászna:	1977	199 017	38 944	19,6	156 120	78,5	276	0,1
	1992	232 592	54 517	23,4	174 968	75,2	265	0,1
	Változás %-ban:	16,9	40,1		12,1		3,6	
Maros:	1977	605 345	297 205	49,1	268 251	44,3	18 807	3,1
	1992	607 298	316 634	52,2	251 089	41,3	4 538	0,7
	Változás %-ban:	0,3	6,5		-6,4		-75,9	
Összesen:	1977	7 500 229	5 203 846	69,4	1 691 048	22,6	347 896	4,6
	1992	7 709 944	5 671 234	73,7	1 598 938	20,7	108 933	1,4
	Változás %-ban:	2,8	9,2		-5,5		-68,2	

Az 1992. január 7-én végzett népszámlálás előzetes adatait közlő kiadvány a következőket állapítja meg: Románia lakossága 1992. január 7-én 22 760 449 volt. A lakosság lélekszáma 1977. január 5. után, 15 év alatt 1 200 000 személlyel növekedett (5,6%), amely 0,4%-os évi ütemnek felel meg. Ezzel kapcsolatban rá szeretnék mutatni, hogy az 1991-ben megjelent statisztikai évkönyvben közölt adatok szerint — figyelembe véve az évenkénti természetes szaporulatot, a megyék közötti be- és kivándorlást, valamint az országot végképp elhagyók lélekszámát (amelyre vonatkozóan az adatokat az illetékes hatóságok saját nyilvántartásai alapján havonta jelentik a megyék statisztikai igazgatóságának) — 1990. július 1-én 23 206 720 főnyi volt a lakosság lélekszáma, vagyis közel félmillióval, azaz 446 871 személlyel több, ami ugyanakkor arra is enged következtetni, hogy az illetékes szervek nyilvántartása és a valóság között meglehetősen nagy volt az eltérés. Feltételezhetően többen vándoroltak ki, mint amennyit hivatalosan nyilvántartottak.

Az ország lakosságának terület szerinti megoszlásával kapcsolatban a fentebb említett kiadvány a továbbiakban a következőket mondja: „A természetes szaporulat, amely vidékenként változik, valamint a vándorlások és a kivándorlás kombinált hatásaként a népesség terület szerinti megoszlása 1977—1992 között jelentős mértékben módosult. A népesség növekedése tájegységek szerint, a megyék szintjén, szinte általános volt, intenzitása azonban, éppen a fentebb említett tényezők hatásaként, különböző nagyságú.

35 megyében és Bukarest törvényhatóságú városban az 1977—1992 közötti időszakban növekedett a lakosság lélekszáma; a legnagyobb arányban Konstanca — 22,9%; Kovászna — 16,9%; Gorj — 14,8%; Beszterce-Naszód — 14,2%. Csökkent a lakosság lélekszáma 5 megyében: Teleorman — 7,1%; Szeben — 6%; Arad — 4,8%; Giurgiu — 4,4% és Krassó-Szörény — 2,5%.

A lakosság nemzetiség szerinti megoszlásával kapcsolatban: „A nemzetiségek körében feltüntetett változásokat 1992-ben, 1977-hez hasonlítva, meghatározták egyrészt a természetes szaporulat közötti különbségek, amelyek minden nemzetre vagy népcsoportra jellemzőek, másrészt a külföldre történt kivándorlás következményeként egyes nemzetiségek (németek, zsidók, magyarok) esetében jelentősen negatív a mérleg.”

A népszámlálás adatai szerint az említett időközben, vagyis 15 év alatt, Erdély összlakossága közel 210 ezerrel, azaz 2,8%-kal növekedett. Ez kerekítve átlagos évi 0,2%-os ütemnek felel meg, a fentebb idézett évi 0,4%-os országos növekedési ütemmel szemben. A további elemzésekből az is kitűnik, hogy a román nemzetiségű lakosság aránya kisebb vagy nagyobb mértékben az összlakossághoz viszonyítva 16-ból 14 megyében növekedett: kettőben pedig — Beszterce-Naszód megyében 90,6%-ról 90,4%-ra és Szilágy megyében 73,5%-ról 72,2%-ra — csökkent.

A másik két népcsoportra vonatkozó adatok ezzel szemben igen szomorú képet mutatnak.

A magyarok lélekszáma, kivéve a két székely megyét, Hargitát és Kovásznát — mintha valamilyen titokzatos varázsütésre történt volna, kisebb vagy nagyobb arányban minden megyében csökkent. Hargita megyében 6%-kal, Kovászna megyében 12,1%-kal növekedett ugyan a magyarság lélekszáma, a megye összlakosságához viszonyított arányszáma azonban mindkettőben csökkent. Hargita megyében a románok száma a népszámlálás adatai szerint 9%-kal, Kovászna megyében 40,1%-kal lett nagyobb, az összlakossághoz viszonyítva arányszámuk is ennek megfelelően növekedett: Hargita megyében 13,7%-ról 14%-ra, a magyaroké viszont 85,1%-ról 84,6%-ra csökkent.

Kovácsna megyében a románok arányszáma 19,6%-ról 23,4%-ra növekedett, a magyarok arányszáma 78,5%-ról 75,2%-ra esett vissza.

A németek megyénkénti lélekszáma, elsősorban azokban a megyékben, ahol jelenlétük eddig nagyobb arányú volt, a folyamatos kivándorlás eredményeként 70—80%-kal lett kisebb. Kivételt képez Szatmár megye, ahol lélekszámuk ugrásszerűen 14 259-re, vagyis több mint a kétszeresére növekedett. Ez a jelenség minden valószínűség szerint nem a természetes szaporulat eredménye, sokkal inkább feltételezhető, hogy azok, akik felfedezték nagyszüleik valamelyik ágán német eredetüket, most a Németországba való kivándorlás lehetőségeit mérlegelve németnek vallották magukat.

Az eddig mondottakat összefoglalva, a következő kép tárul elénk: Az első világháború után, 1918-ban 102 200 km² terület,⁴ a háború előtti Magyarország összterületének 31,6%-a, lakosságának 25,5%-a, összesen 5 258 452 személy került román fennhatóság alá; ebből 2 829 487, a lakosság 53,8%-a volt román; 1662 699, 31,6% magyar; 564 697, 10,8% német; egyéb nemzetiségű volt összesen 201 569, a lakosság 3,8%-a. Összehasonlítva az 1930. évi népszámlálás adataival, amely szerint 1 423 459 magyar nemzetiségű és 1 552 563 magyar anyanyelvű élt Romániában, kitűnik, hogy 12 év alatt a magyar nemzetiségűek lélekszáma hozzávetőleg 240 ezerrel volt kevesebb. E jelenséghez feltételezhetően hozzájárultak a háborús veszteségek, de még inkább a kivándorlás. Az 1977. évi népszámlálás adatai szerint 1 713 928 magyar nemzetiségű és 1 720 630 magyar anyanyelvű lakos élt Romániában. Íme tehát, a magyarság lélekszáma csak 59 év után, vagyis több mint egy fél évszázad alatt érte el a kezdeti szintet.

Ugyanannak a népszámlálásnak az adatai szerint 1977-ben Erdélyben élt — kerekén számítva — 5 204 000 román, az összlakosság 69%-a, 1 691 000 magyar, az összlakosság 22%-a és 348 000 német, az összlakosság 5%-a. A fenti adatok szerint a román nemzetiségű lakosság lélekszáma 1910 és 1977 között 84%-kal növekedett. Abban az esetben, ha a magyarság is ugyanebben az arányban növekedett volna, 1977-ben kerekén számítva 3 millió magyarnak kellett volna élnie Romániában. Önkéntelenül is fel kell tennünk magunkban a kérdést: minek következtében maradt a Romániában élő magyarság lélekszáma az első világháború előtti szinten? Három feltételezett oka lehet: 1. a magyarság nagy tömegben vándorolt ki Erdélyből, 2. alacsony volt a természetes szaporulat, 3. magas fokú a beolvadás az uralkodó nemzetbe, a természetes vagy erőltetett asszimiláció eredményeként.

Mínthogy azonban sem az első világháború előtti, sem az 1918 és 1945 közötti időszakot nem tekinthetjük reális összehasonlítási alapnak, ezért csupán az 1956 és 1992 közötti adatokat állítjuk egymással szembe.

Erdélyben 1956 és 1992 között az összlakosság növekedése 1 478 000 fő, azaz 23,7% volt. Ebből a román lakosság növekedése — kerekén számítva — 630 ezer volt, azaz 40%: amennyiben a magyar lakosság lélekszáma az összlakossághoz hasonlóan 24%-kal növekedett volna, ma, 1992-ben 1 620 000 lakos helyett közel 2 milliónak, ha viszont ugyanabban az ütemben növekedett volna, mint a román lakosság, közel 2,2 milliónak kellene lennie.

⁴ A statisztikai évkönyvek adatai szerint Románia jelenlegi területe 237 500 km². Az 1990-ben és 1991-ben megjelent évkönyvek (Anuarul Statistic al României 265—266., illetve 263—264. oldalán „fondul funciar” címszó alatt) összterületként 23 839 000 ha-t, azaz 238 390 km²-t tüntetnek fel. Ugyanezek az évkönyvek a 48., illetve a 40. oldalon „Organizarea administrativă a teritoriului României” címszó alatt közlik az ország (237 500 km²) és a megyék területét. A megyékre vonatkozó adatok összesítése alapján Erdély területe 100 293 km², avagy 99 838 km².

Hasonlóképpen kiszámíthatjuk, hogy a Székelyföld átlagos évi természetes szaporulata alapján, amelyet a statisztikai évkönyvek közöltek, milyen mértékben kellett volna a magyarság létszámának növekednie 1956 és 1977, valamint 1977 és 1992 között. A három székely megyére vonatkozó évi ezrelékes természetes szaporulat átlagával számolva 1956 és 1977 között, 21 év alatt évente 22 000—22 500-zal kellett volna növekednie, és ennek megfelelően 1977-ben 1 700 000 helyett több mint 2 milliónak kellett volna lennie; 1977 és 1992 között a természetes szaporulat 11 ezrelékről fokozatosan 6 ezrelékre (1989-ben), majd 3,9 ezrelékre (1990-ben) csökkent. Az évenkénti ezrelék alapján számítva 15 év alatt 200—250 ezerrel kellett volna növekednie, ezt hozzáadva az 1977. évi feltételezett 2 millióhoz, 1992-ben 1 600 000 helyett több mint 2 250 000 magyar nemzetiségű lakosnak kellett volna léteznie Románia földjén. A különbség, több mint 600 000 lélek, eltűnt a semmibe.

Míndezek azonban sajnos csupán elméleti számítgatások, amelyeket, amint erre már rámutattam, a statisztikai évkönyvekben közölt évenkénti természetes szaporulat ezrelékben megadott mennyisége alapján végeztünk, nem véve számításba sem a beolvadást, sem az egyre növekvő arányú kivándorlást. A Székelyföldre vonatkozóan ismerjük a reális évi természetes szaporulatot. Kérdés azonban, hogy ezeket az adatokat lehet-e általánosítani az Erdély többi megyéiben élő magyar lakosságra vonatkozóan is? Nem áll rendelkezésünkre semmilyen nyilvántartás, amely külön feltüntetné, hogy az egyes megyékben hány ezrelékes a magyarság természetes szaporulata, a statisztikai évkönyvek az évekre és a megyékre vonatkozóan is csupán globálisan tüntetik fel.

*

Nagyon szomorú kép tárul elénk, különösen ha figyelembe vesszük és összehasonlítjuk a magyarság helyzetét több más, elsősorban európai állam természetes szaporulatra vonatkozó adataival.

Az évek és államok kiválasztásánál az volt a célunk, ez alkalommal is, hogy lehetőségünk szerint a természetes szaporulatra és az egyes államok lakosságának növekedésére vonatkozóan megközelítőleg tipikus képet alakítsunk ki.

7. táblázat. Természetes szaporulat (ezrelékben)

	1938	1950	1960	1965	1970	1976	1980	1982	1983	1989
1. Belgium	2,8	4,4	4,5	4,3	2,4	0,2	1,1	0,8	0,6	
2. Dánia	7,8	9,5	7,1	7,9	4,6	2,2	0,3	−0,6	−1,3	0,4
3. Nagy-Britannia	3,7	4,5	6,0	6,8	4,5	−2,1	1,5	1,0	1,1	2,1
4. Hollandia	12,0	15,2	13,1	11,9	9,9	4,6	4,7	3,8	3,6	4,6
5. Svédország	3,4	6,5	3,7	5,8	3,7	0,9	0,7	0,2	0,1	3,4
6. Finnország	8,2	14,4	9,9	7,3	1,2	4,7	3,7	4,7	4,5	2,9
7. Nyugat-Németország	8,4	4,6	6,4	6,7	−0,2	−2,1	−1,5	−1,5	−2,0	−0,4
Kelet-Németország	6,1	6,0	3,4	3,0	1,3	−2,3	0,4	0,7	0,7	−0,3
8. Franciaország	−1,2	7,9	6,5	6,6	6,1	3,5	4,7	4,6	3,5	4,2
9. Spanyolország	0,8	9,3	13,0	12,7	11,6	9,7	7,4	6,5	6,0	2,5
10. Ausztria	−0,1	3,2	5,2	4,9	1,8	−1,0	−0,2	0,5	−0,4	0,9
11. Lengyelország	11,2	19,2	15,0	10,0	8,5	10,7	9,6	10,2	10,2	4,8
12. Magyarország	5,7	9,5	4,5	2,4	3,0	5,0	0,3	−1,0	−2,0	−2,0
13. Románia	10,4	13,8	6,4	6,0	11,6	9,9	7,6	5,3	3,9	3,0
14. Görögország	12,9	12,9	11,6	9,8	8,1	7,5	6,4	5,4	4,5	0,8
15. Bulgária	9,1	15,0	9,7	7,2	7,2	6,4	3,4	2,7	2,3	0,6
16. Szovjetunió	20,0	17,0	17,8	11,1	9,2	8,9	7,9	8,4	9,8	7,5
17. Amerikai Egyesült	7,0	13,9	14,2	9,6	8,9	5,8	7,3	7,4	6,0	7,1
18. Japán	9,4	17,3	9,6	11,4	12,0	10,0	7,5	6,8	6,5	3,2
19. Egyiptom	16,9	25,9	32,9	27,5	19,8	25,4	30,0	26,6	26,6	29,3

(1938, 1950, 1960-ban a fenti adatok az Egyesült Arab Köztársaságra vonatkoznak, amelynek tagja volt Egyiptom, Irak, Szíria és Jemen. Hollandia, Svédország, Románia, Japán adatai 1989 helyett 1990-re, Spanyolország és az Amerikai Egyesült Államok adatai 1989 helyett 1988-ra vonatkoznak.)

A fenti táblázat alapján nagy vonalakban összehasonlíthatjuk az egyes országok természetes szaporulatának ezrelékben kifejezett szintjét és fejlődési irányvonalát. Nyugat-Európa legtöbb országában a természetes szaporulat nagyjából azonos szinten mozog, és szinte minden országban csökkenő irányzatot mutat. Negatív szaporulat jelentkezik Dániában, Németországban, Ausztriában és Magyarországon. Magas a természetes szaporulat Lengyelországban, majdnem azonos szinten hullámzik több éven át, 1989-ben viszont hirtelen lecsökken. Az egykori Szovjetunió és Japán természetes szaporulata egyes évek kisebb-nagyobb eltéréseitől eltekintve majdnem azonos szinten mozog, és a többi államokhoz hasonlóan, enyhén csökkenő irányzatot mutat. Az összes, elsősorban európai országokkal ellentétben nagyon magas Egyiptom természetes szaporulata. Évi 25–30 ezrelékes szaporulat esetén az illető ország lakossága 25–30 év alatt kétszeresére és 50 év alatt akár a háromszorosára is növekedhet. Napjaink nagy kérdése: Földünk hány ember számára tud életlehetőséget biztosítani? A gyorsan szaporodó, ún. harmadik világ és a gazdaságilag fejlett, jómódban élő országok közötti ellentét egyre fokozódik, és Nyugat-Európa országainak közvéleményét egyre inkább nyugtalanítja a tömegesen beáramló „idegenek” növekvő hada.

Az egyes országok természetes szaporulatára vonatkozó statisztikai adatok szemléltetésével párhuzamosan vizsgáljuk meg, hogy milyen ütemben növekedett ugyanazoknak az országoknak a lakossága több mint egy fél évszázad alatt, százalékban kifejezve.

8. táblázat. A lakosság lélekszámának változása (1000 lakos)

	1938	1950	%	1970	%	1990	%
1. Belgium	8 374	8 639	3,2	9 660	11,8	9 840	1,9
2. Dánia	3 777	4 271	13,1	4 930	15,4	5 140	4,3
3. Nagy-Britannia	47 494	50 616	6,6	55 630	9,9	57 410	3,2
4. Hollandia	8 684	10 114	16,5	13 030	28,8	14 940	14,7
5. Svédország	6 297	7 014	11,4	8 040	14,7	8 560	6,5
6. Finnország	3 650	4 009	9,7	4 610	15,0	4 990	8,7
7. Nyugat-Németország	38 909	47 784	22,8	58 530	22,5	—	5
Kelet-Németország	16 569	18 388	11,0	17 060	—7,2	79 880	15,7
8. Franciaország	41 100	41 736	1,5	50 770	21,6	56 440	11,2
9. Spanyolország	25 279	27 868	10,2	33 780	12,1	38 960	15,3
10. Ausztria	6 753	6 935	2,7	7 470	7,7	7 710	3,2
11. Lengyelország	34 897	24 824	—28,9	32 530	47,3	38 180	17,4
12. Magyarország	9 167	9 338	1,9	10 340	10,7	10 550	4,5
13. Románia	15 601	16 311	4,5	20 250	24,1	22 760	12,4
14. Görögország	7 122	7 554	6,1	8 790	16,4	10 120	15,1
15. Bulgária	6 246	7 251	16,1	8 490	17,1	9 010	6,6
16. Szovjetunió	190 678	181 050	—5,1	242 770	34,1	288 590	18,9
17. Amerikai Egyesült Államok	129 969	152 271	17,2	205 050	34,7	249 970	21,9
18. Japán	70 530	82 900	17,5	103 400	24,7	123 540	19,5
19. Egyiptom	—	—	—	33 050	—	53 150	60,1

A fenti adatokat összehasonlítva, feltűnő Hollandia lakosságának 1938 és 1950 közötti 16,5%-os, 1950 és 1970 közötti 29%-os növekedése. Ez a nyugat-európai viszonylatban szokatlanul gyors növekedés csak részben tudható be a szomszédaihoz viszonyítva feltűnően magasabb természetes szaporulatnak, ugyanis Indonézia függetlenné válása után nagyon sok holland család hazatért az egykori gyarmatokról. Hollandia lakosságának növekedése azonban 1970 és 1990 között is jóval nagyobb a nyugat-európai átlagnál, ami viszont jórészt a hazai természetes szaporulat eredményeként könyvelhető el, habár a

legtöbb országra jellemző jelenségként a természetes szaporulat Hollandiában is csökkenő irányzatot mutat.

Nyugat-Németország lakossága 1938 és 1950 között közel 23%-kal növekedett, ami nagyrészt közvetlenül a második világháború után keletről, elsősorban Lengyelországból, Csehszlovákiából, valamint az egykori Königsberg vidékéről, a hajdani Kelet-Poroszországból történt 9—10 millió német áttelepítésének eredménye.

Az egykori Kelet-Németország lakossága 1950—1970 között 7%-kal fogyott, holott ebben az időszakban még pozitív volt a szaporulat. Ez a jelenség bizonyára szintén az áttelepülések eredménye. A két Németország lakossága 1970 és 1990 között 5,7%-kal növekedett, holott a természetes szaporulat ebben az időben már szinte minden évben negatív volt. Németország a negatív szaporulat következményeként lakosságának apadását a külföldön élő németek hazatelepítésével igyekszik ellensúlyozni, ugyanis évi 0,4—2 ezrelékes negatív szaporulat egy 80 milliós nép esetében 30—150 ezres fogyatkozást jelentene évente, és kísérőjelenségként a lakosság korcsoportok szerinti megoszlásában egyre nagyobb súllyal szerepelnek az idősebb korosztályok, vagyis az egész társadalom egyre öregebb lesz.

Franciaországban a természetes szaporulat a második világháború előtti időszakban volt több éven át negatív. A háború utáni években viszont jelentősen növekedett lakosságának lélekszáma, és 1950-ben 1938-hoz viszonyítva a háborús veszteségek ellenére is 1,5%-kal nagyobb, 1970 és 1990 között már 11,2%-ra növekedett, ehhez viszont hozzájárultak az egykori gyarmatokról, elsősorban Észak-Afrikából és Vietnamból visszatelepedettek és betelepítettek is.

Ausztria népesedési arculata szinte azonos Németországéval. Az időnkénti negatív szaporulat eredményeként lakossága 1938 és 1990 között, vagyis több mint egy fél évszázad alatt nagyon kis mértékben, alig 14%-kal növekedett.

Lengyelország lakossága 1930 és 1950 között közel 30%-kal csökkent. Ennek okai részben a háborús veszteségek, de minden valószínűség szerint a 10 milliós különbséget területének és határainak háború utáni módosítása is okozhatta. 1950 után azonban lakossága gyors ütemben szaporodott, különösen nagy volt a növekedés 1950 és 1970 között, 47,4%.

Magyarország lakossága Ausztriához és Németországhoz hasonlóan egy fél évszázad alatt alig növekedett 15%-kal, a 80-as évek utáni negatív szaporulat pedig a lakosság állandó fogyását eredményezte. A természetes szaporulat évi 2 ezrelékes csökkenésének egyenes következményeként az ország lélekszáma 20—21 ezerrel fogy, ami egyben azt is jelenti, hogy minden évben eltűnik Magyarország térképéről egy-egy 20 000 lakosú város. Szomorúan kell megállapítanunk, hogy a magyarországi magyarság is felzárkózott Európa öngyilkos nemzetei mögé, és szinte önkéntelenül is a német példát követi.

A volt Szovjetunió lakosságának 1938—1950 közötti 5,1%-os csökkenése, amely közel 10 millió, jórészt a háborús veszteségeknek tudható be, az utána következő években viszont — kimondottan a természetes szaporulat eredményeként — lakosságának lélekszáma gyorsan növekedett. Mellékesen azt is meg kell még említenünk, hogy a természetes szaporulat Közép-Ázsiában, a mohamedán világban jóval nagyobb volt, mint az ország európai részén.

Egyiptom lakosságának 20 év alatti 60%-os növekedése jóval felülmúlja az európai átlagot, és méretei a harmadik világ népeinek gyors ütemű szaporodására jellemzőek, amely mindenkor nagyobb, mint a gazdaság, elsősorban az élelmiszer-termelés növekedése.

A többi ország népesedési fejlődése normálisnak tekinthető, ezért nem szükséges külön megjegyzéseket fűznünk hozzájuk.

*

E rövid kitérő után, amely lehetővé teszi, hogy Románia népesedési viszonyait összehasonlíthassuk más országokéval, térjünk vissza eredeti célkitűzésünkhöz. Vizsgáljuk meg, hogy a természetes szaporulat, amely tájegységek és megyék szerint is változik, valamint a be- és kivándorlás összehatásaként, a népesség terület szerinti megoszlása, amely 1977 és 1992 között jelentősen módosult, amint azt az előbbieknél már idézett, az 1992. évi népszámlálás előzetes eredményeit elemző kiadvány is megállapította, milyen számszerű arányokban jelentkezett.

A statisztikai évkönyvek a megyék vagy tájegységek közötti áttelepülésre vagy az országból kitelepülőkre vonatkozóan semmilyen adatot sem közölnek, ámbar az illetékes közigazgatási hatóságok, elsősorban a rendőrség szervei minden lakhelyváltásnál az újonnan jöttekről pontos nyilvántartást vezetnek, és éppúgy, mint a születések és elhalálozások számát (melynek alapján a természetes szaporulatot kiszámítják), havonta jelentik a megyei statisztikai igazgatóságoknak, amelyek ezeknek alapján elvégzik a szükséges számításokat és levonják a következtetéseket.

Minden lakhelyváltoztatáskor nyilvántartásba veszik minden egyes családtag legfontosabb személyi adatait: születési évét, családi helyzetét, nemzetiségét, iskolai végzettségét, anyagi erőforrásait, foglalkozását és az egységet, ahol dolgozott és dolgozni fog; a helységet, ahonnan eltávozott (megye, város, község) és ahová távozik, továbbá a lakhely változtatásának okát, gyermekeinek számát, születési évét és egyéb személyi adatokat.

A statisztikai hivatalok a közigazgatási hatóságoktól kapott jelentések alapján, figyelembe véve a természetes szaporulatot, a be- és kivándorlást, kiszámítják, hogy minden év július 1-én mennyi a különböző helységek, megyék és az ország feltételezett lakossága. Az évenként megjelent statisztikai évkönyvek ezeket az adatokat összesítve, valamint az egyes megyékre és az ország fővárosára, Bukarestre vonatkozóan is közlik. E közlemények adatainak az alapján minden különösebb nehézség nélkül kiszámíthatjuk akár országos, akár megyei szinten a népesedés évi alakulását, az évenkénti növekedés és a természetes szaporulat közötti különbség alapján pedig következtethetünk a be- és kivándorlás méreteire is.

Az alábbi táblázat tartalmazza a lakosság létszámának 1930 és 1992 közötti alakulását, az évenkénti növekedés alapján az egyes időszakokra számított össznövekedést, a természetes szaporulat és a növekedés közötti különbség alapján következtethetünk a feltételezett be- és kivándorlás méreteire is.

9. táblázat. Ki- és bevándorlás 1930—1992 között

Időköz	Lakosság		Növekedés		Természetes szaporulat	%	Ki-vándorlás	Be-vándorlás
	1000 fő	1000 fő	1000 fő	%				
1930—46	14 141	15 791	1650	11,7	1 901 725	13,4	320 807	69 082
1946—49	15 791	16 084	293	1,9	247 695	1,6	36 834	82 139
1949—57	16 084	17 829	1745	10,8	1 829 843	11,4	145 404	60 561
1957—67	17 829	19 285	1456	8,2	1 680 080	9,4	255 395	31 315
1967—77	19 285	21 658	2373	12,3	2 434 445	12,6	174 673	113 228
1977—92	21 658	22 760	1102	5,1	1 953 687	9,0	851 687	—
Összesen	14 141	22 760	8619	61,0	10 047 475	71,1	1 784 800	356 325

A fenti táblázatot elemezve, már kezdetben előre kell bocsátanunk, hogy az 1940—1946 közötti évekről a statisztikai évkönyvek, amint erre már az előzőkben is rámutattunk, semmiféle adatot sem közölnek, így a kettő közötti éveket át kellett ugranunk. Ebben az időközben, vagyis 1940 és 1946 között a lakosság lélekszáma összesen 116 000-rel csökkent. Az ország lakosságának összlétszáma 1940-ben 15 millió 907 ezer volt, ha csupán évi 10 ezrelékes természetes szaporulatot tételezünk fel, ami teljes mértékben reális, mivel 1930 és 1940 között 11,5 ezrelék volt az átlag, 116 ezer helyett 900—950 ezer lenne a különbség. Kérdés: mennyi volt ezekben az években a természetes szaporulat, mennyi a háborús veszteség és mennyi a ki- és bevándorlás?

A 9. táblázatban feltüntetett összlakosság a minden év július 1-én meglévő vagy feltételezett létszámot tükrözi, és ennek következtében bizonyos eltérések mutatkoznak a népszámlálás napján jelenlevő összlélekszámmal szemben, amelyek az előbbi táblázatokban szerepelnek; 1992-re viszont a népszámlálás adatai vonatkoznak.

A növekedést és a természetes szaporulatot jellemző százalékok mindenkor az időszak kezdő évére vonatkoznak.

A 9. táblázatban a növekedés és természetes szaporulat közti különbség mindig azonos a be- és kivándoroltak közti különbséggel. Az egyes évekre kiszámított növekedés és természetes szaporulat közti különbség tükrözi az illető évben, a be- és kivándoroltak különbsége alapján, az ország lakosságának növekedését vagy apadását. Így pl. 1930-ban bevándorolt 4565, 1931-ben 21 217, 1933-ban 7005, 1935-ben 36 295 személy, összesen 69 082, ugyanabban az időszakban kivándorolt 320 807, a kettő különbségként a lakosság összlétszáma 1930—1940 között 251 725 személlyel fogyott. A ki- és bevándorlás méreteire csupán az évenkénti növekedés és természetes szaporulat közti különbség alapján következtethetünk; megtörténhetett azonban, hogy egy bizonyos évben, így pl. 1930-ban bevándorolt 35 000, kivándorolt 30 435, a kettő közötti különbség 4565, amennyivel a lakosság összlétszáma abban az évben a természetes szaporulat fölött növekedett, amelyet mindenképpen a bevándorlás számlájára kell elkönyvelnünk. Tekintve, hogy a be- és kivándorlásra vonatkozóan nem állnak rendelkezésünkre pontos számszerű adatok, erre csupán a növekedés és természetes szaporulat közötti különbség alapján következtethetünk.

A 9. táblázat adatait elemezve kitűnik, hogy 1946 és 1949 között a lakosság 45 305 fővel növekedett, ugyanis 1946-ban kivándorolt 36 833 személy, ezzel szemben 1947-ben és 1948-ban bevándorolt összesen 82 139.

1949—1957 között bevándorolt (2616 személy 1949-ben, 57 745 személy 1954-ben) összesen 60 561, kivándorolt összesen 145 404, az ország lakossága a kettő különbségként 84 843 fővel apadt.

1957—1967 között bevándorolt összesen 31 315 személy (1957-ben 1104, 1962-ben 2444, 1966-ban 27 767), a többi években kivándorolt összesen 255 395 lakos, a kettő közötti különbség 224 080, ennyivel lett kevesebb az ország lélekszáma.

1967—1977 között 1967-ben feltételezhetően bevándorolt 87 365, 1973-ban 25 863 személy, összesen 113 228, kivándorolt összesen 174 673-an, a kettő közötti különbség 61 445 fő, a fentebbi időközben, vagyis 10 év alatt ennyivel csökkent az összlakosság.

1977—1992 között 851 687 fővel fogyott az ország összlakossága. A 9. táblázatban foglalt statisztikai adatokat összesítve 1930 és 1992 között 1 700 000—1 800 000 körül lehetett az országból kivándoroltak száma, ugyanakkor bevándorolt 350 000—360 000 személy, a kettő különbségként az ország lakossága 1 400 000—1 500 000-rel lett kevesebb, mint ahogy a természetes szaporulat alapján számolva lennie kellett volna.

A fenti adatokkal kapcsolatban meg kell még azt is említünk, hogy 500—520 ezer román állampolgár távozott illegálisan vagy félig legálisan, ugyanis az 1991-ben megjelent statisztikai évkönyv adatai szerint 1990. július 1-én 23 206 720 fő volt az ország összlakossága, helyesebben feltételezett összlakossága, hozzáadva az évi természetes szaporulatot, 67 660 főt, 1991. július 1-én 23 274 380 főnek kellett volna lennie az összlakosságnak, az 1992. január 5-én végrehajtott népszámlálás előzetes adatai szerint azonban csak 22 760 449 fő volt, a kettő közötti különbség pedig 513 931.

Feltételezve, hogy a statisztikai adatok elsősorban az évi természetes szaporulatra vonatkozóan megbízhatóak és a nyilvántartási szervek sem követtek el durva hibát, 1946 és 1992 között is közel másfél millió lakos távozott az országból. Jogosan kérdezhetjük: hova, melyik országba vándoroltak? Másfél millió kivándorolt nem tűnhet el nyomtalanul a nagyvilágban.

*

Az ország területén a különböző megyék és az egyes tájegységek közötti költözködés irányainak és méreteinek a nyomon követése érdekében a következőkben megvizsgáljuk a természetes szaporulat és a területegységek lakosságának növekedése vagy csökkenése közötti összefüggéseket, amelyek alapján bizonyos következtetéseket vonhatunk le a belső vándorlásra vonatkozóan is.

Tekintve azonban, hogy megyékre bontva csak az 1967—1977, valamint az 1977—1992 közötti évekre vonatkozóan állnak rendelkezésünkre a szükséges adatok, számításainkat is csupán erre a két időszakra végezhetjük el.

10. táblázat. Ki- és bevándorlás 1967—1977 között

	Összlakosság		Növekedés	%	Természetes szaporulat		Ki-vándorlás	Be-vándorlás
	1967	1977				%		
Moldva	4023376	4427 437	404 061	10,1	748 317	18,6	364 865	20 609
Havasalföld	7010872	7750 121	739 249	10,5	904 647	12,9	279 086	113 688
Bukarest	1478975	1948 611	469 636	31,8	98 628	6,7	—	371 008
Erdély	6771591	7531 400	759 809	11,2	682 853	10,1	128 886	205 842
Összesen	19 284 814	2 1657 569	2 372 755	12,3	2 434 445	12,6	772 837	711 147
Székelyföld	1 028 531	1135 315	106 784	10,4	131 098	12,7	33 097	8 783

A fenti adatokat boncolgatva, az 1967—1977 közötti időszakban, tíz év alatt 61 690 személlyel fogyott az ország lakossága, minden valószínűség szerint a kivándorlás következtében. (A 9. táblázat szerint 61 445 fő, a kettő közötti különbség a kerekítések következtében adódik.)

Moldva megyéiből kivándoroltak összesen 364 865-en, közülük feltételezhetően Galați megyébe költözött kb. 20 609 lakos, akik minden bizonnyal Galați ipari negyedeiben találtak új otthonra. A kettő különbsége 344 256.

Havasalföld egyes megyéiből kivándorolt 279 086 személy, akik közül Argeș megyébe települt át 23 288; Konstanca megyébe 65 002; Dîmbovița megyébe 12 385, Gorj megyébe 4991 és Brăila megyébe 8022, összesen 113 688. A kettő közötti különbség 165 398. A Moldvából és Havasalföldről kivándoroltak összlétszáma 509 654. Bukarest lakossága ebben az időszakban 371 008 fővel növekedett. Feltételezzük, hogy a közel 400 ezer ember az előbbi két tájegységből a fővárosba költözött, a különbség viszont (138 646 személy) Erdélybe települt át, vagy pedig egyenesen külföldre vándorolt ki.

Erdélyből 1967 és 1977 között kivándorolt 128 886 és bevándorolt 205 842 személy, a kettő közötti különbség 76 956, a Moldvából és Havasalföldről kivándoroltak és az Erdélybe bevándoroltak közötti különbség (138 646 — 76 956) 61 690 fő, akik minden bizonnyal elhagyták az országot, mivel ennyivel csökkent tíz év alatt az ország lakossága, azzal szemben, amennyinek a természetes szaporulat alapján kellett volna lennie.

A kivándorolt németek és zsidók összesen 30—32 ezren lehettek. Milyen nemzetiségű volt a fennmaradó kb. 30 ezer személy? Erre a kérdésre a szükséges adatok hiányában nem tudunk pontos és megbízható választ adni.

A fentebbi számítások szerinti adatok csupán a különbségeket tüntetik fel. A be- és kivándorlás lehet áttételes is, nincs kizárva, hogy a Moldvából és Havasalföldről kivándoroltak csak részben kerestek új otthont Erdély egyes megyéiben, a másik része viszont kivándorolt az országból és valahol külföldön telepedett le.

A fenti táblázat adatai szerint 1967 és 1977 között a Székelyföldről kivándorolt 33 097 fő, és ugyanakkor betelepedett 8783, így a lakosság több mint 24 ezerrel lett kevesebb, holott a természetes szaporulat alapján ennyivel kellett volna növekednie.

Az alábbi táblázat az 1977—1992 közötti évek népmozgalmát szemlélteti.

11. táblázat. Ki- és bevándorlás 1977—1992 között

	Összlakosság		Növekedés	%	Természetes szaporulat		Ki-vándorlás	Be-vándorlás
	1977	1992				%		
Moldva	4 427 437	4 770 481	343 044	7,7	733 809	16,6	390 765	—
Havasalföld	7 750 121	7 929 040	178 919	2,3	589 762	7,6	503 087	92 244
Bukarest	1 948 611	2 350 984	402 373	28,6	74 261	3,8	—	328 112
Erdély	7 531 400	7 709 944	178 544	2,1	555 855	7,4	383 756	6 445
Összesen	21 657 569	22 760 449	1 102 880	5,1	1 959 687	9,0	1 277 608	426 801
Székelyföld	1 135 315	1 187 527	52 212	4,6	110 711	9,8	64 944	6 445

A 11. táblázatban feltüntetett időszakban, 1977—1992 között, Moldvából kivándorolt 390 765 személy, bevándorlás nem volt. Havasalföldről kivándorolt 503 087 és bevándorolt 92 244 személy (a kettő különbsége: 410 843), akik közül 61 115 Konstanca, 13 519 Dîmbovița és 17 619 Gorj megyében telepedett le. A Moldvából és Havasalföldről kivándoroltak összlétszáma (390 765 + 410 843) 801 608, ebből minden valószínűség szerint 328 112 személy Bukarestbe költözött, a különbség, 473 496 személy Erdélybe telepedett át, vagy egyenesen külföldre vándorolt ki. Ebben az időszakban Erdélyből kivándorolt 383 756 fő, Kovászna megyébe betelepedett 6445, a kettő közötti különbség 377 311, összesen tehát 850 807 személy vándorolt ki, ebből 240—250 ezer német volt, több mint 600 ezer pedig egyéb nemzetiségű.

Hány magyar vándorolt ki? Erre a kérdésre nem adnak választ a rendelkezésünkre álló statisztikai adatok, ezért csupán feltételezésekre támaszkodhatunk, amelyek viszont mindenkor bizonytalanok.

Felhasznált források

1. táblázat: Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1970. 65. 1. 1978. 46—50. 1. Recensămîntul Populației și Locuințelor, rezultate preliminare, 7. 01. 1992. 14—18. 1.
2. táblázat: Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1970. 71. 1., 1972. 69—71. 1., 1974. 25. 1., 1976. 23. 1., 1979. 61. 1., 1982, 1984 és 1985. 25. 1. Anuarul Statistic al României 1991. 63. 1.

3. táblázat: Anuarul Statistic al R.P.R. 1965. 75. l. Recensământul Populației și Locuințelor, rezultate preliminare, 7. 01. 1992. 14—15. l. Az 1956. évi népszámlálás adatait közölte: Igazság 1956. november 24., az 1977. évit: Neuer Weg 15. Juni 1977.
- 4, 5, 6. táblázat: Anuarul Statistic al R.P.R. 1965. 74—75. l. Recensământul Populației și Locuințelor, rezultate preliminare 7. 01. 1992. 14—15. l.
7. táblázat: Anuarul Statistic al R.P.R. 1965. 583. l. Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1970. 700. l., 1972. 529. l., 1978. 584. l., 1982. 336. l., 1984. 334. l., 1985. 346. l., 1991. 686. l.
8. táblázat: Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1970. 695. l., 1972. 526. l., 1985. 345. l., Anuarul Statistic al României 1991. 680. l.
9. táblázat: Anuarul Statistic al R.P.R. 1965. 76. l. Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1985. 22. l., 1991. 60. l.
- 10—11. táblázat: Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1967. 72—73. l., 1968 és 1969. 70—71. l., 1970. 72—73. l., 1971. 68—71. l., 1972. 74—75. l., 1973 és 1974. 24—25. l., 1975. 22—23. l., 1976 és 1977. 60—61. l., 1978 és 1979. 60—61. l., 1980. 60—61. l., 1981. 24—25. l., 1982, 1983, 1984. 24—25. l., 1985. 32—33. l., 1989. 70—71. l., 1990. 62—63. l.

A statisztikai évkönyvek a természetes szaporulatot 1986, 1987 és 1988. évre vonatkozóan nem tartalmazzák megyékre bontva. Az évi országos átlagot az egyes megyék lakosságának és mindegyik megyére, valamint Bukarestre jellemző többéves átlag arányában osztottuk el.